

TÁ ROTTAN VARÐ SLEPT Í KUNOYNNNA

Tað var í 1914, og tað var NN, sum slepti rottuni í oynna. Hesa søguna eru tað fleiri, sum hava fortalt mær, men øll leggja tey eina við, at eg ikki má siga, at tað eru tey, sum hava fortalt mær søguna. Og tað geri eg heldur ikki.

Eyðfinn Magnussen
EyðfinnM@setur.fo

Lektari í lívfrøði,
Náttúruvísindadeildin,
Fróðskaparsetur Føroya

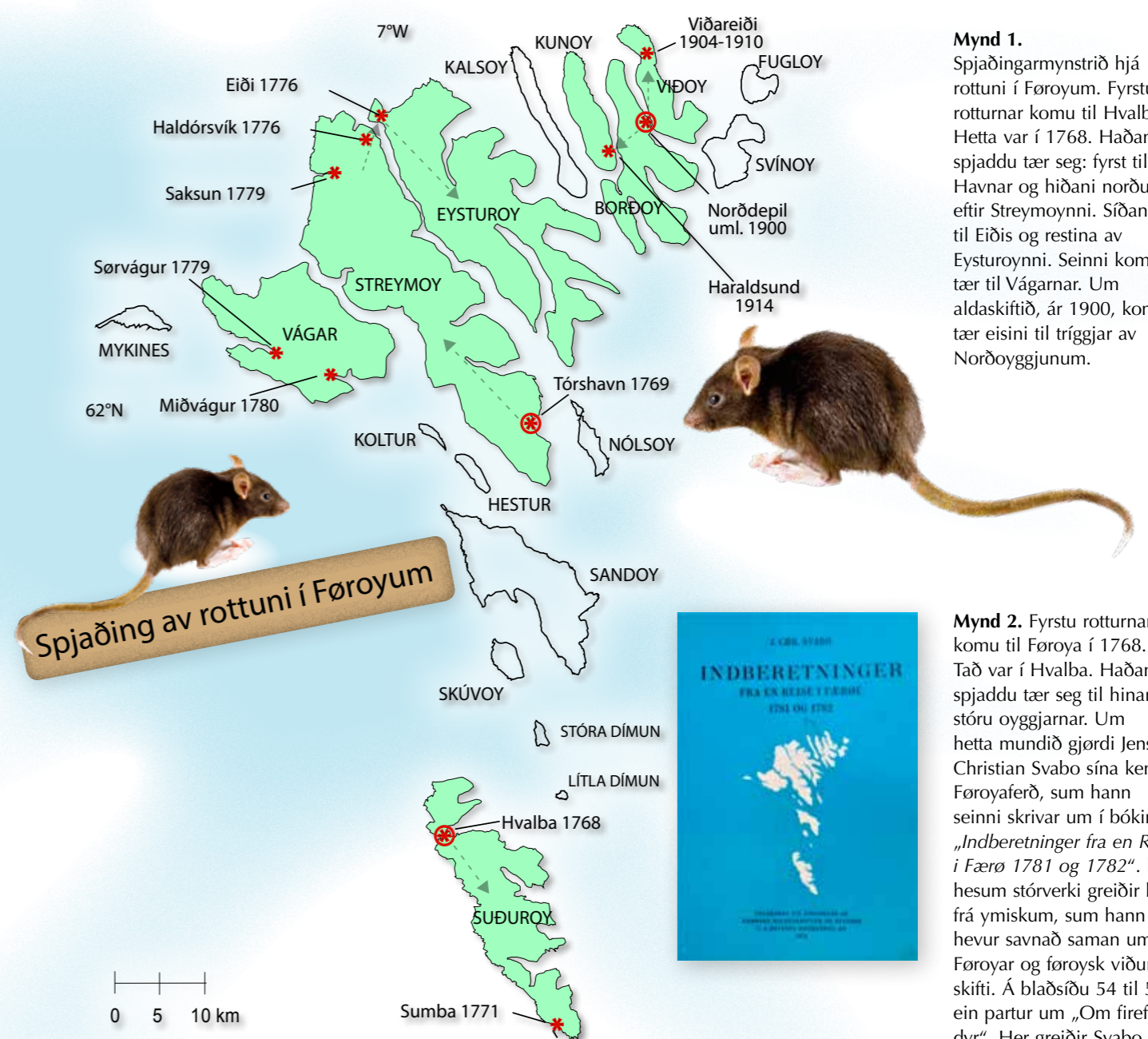
Rottan, sum í dag livir í Føroyum, er brúna rottan (*Rattus norvegicus*). Brúna rottan er lutfalsliga nýggj í Føroyum. Hon kom higar í 1768. Áðrenn tað hevði svartta rottan (*Rattus rattus*) verið her, men brúna rottan tók yvir, og svartta rottan hvarv.

Søgan um brúnu rottuna í Føroyum byrjar við einum skipsvraki, sum rak á land í Hvalba. Hetta var í mai í 1768. Talan var um norska skipið „Kongen af Preussen“, sum, ávegis frá Tróndheimi til Dublin í Írlandi, rendi á land á skotsku oynni Lewis. Vrakid, sum var fult av rottum, rak til Føroya og kom á land í Hvalba. Við hesum vrakinum komu fyrstu brúnu rotturnar til Føroya. Rottan spjaddist skjótt kring landið. Longu eftir einum ári vóru tær um alla Suðuroynna. Í 1769 vóru tær

sæddar í Havn, og eftir einans tíggu árum vóru tær komnar til norðurendan á Streymoynni, til bygdinar Víkar og Saksunar. Í 1776 komu tær til Eiðis og høvdu longu trý ár seinni spjatt seg um alla Eysturoynna. Í 1779 komu tær til Sørvágs, og árið eftir vóru tær eisini í Miðvági.

Útbreiðslan í Norðoyggjum

Til Norðoyggjar kom brúna rottan ikki fyrr enn eini 120 ár eftir, at hon var komin til Suðuroynna, haðani hon spjaddi seg til hinar stóru oyggjarnar. Rottan kom til Norðoyggjar umleið ár 1900. Hagar kom hon við norðmonnum, sum høvdu hvalastøð í Norðdepli á Borðoynni. Hendan hvalastøðin var á Kópagørðum, sum er einar 200 m norðanfyri,

Mynd 1. Spjadingarmynstrið hjá rottuni í Føroyum. Fyrstu rotturnar komu til Hvalbiar. Hetta var í 1768. Haðani spjaddu tær seg: fyrst til Havnar og hiðani norður eftir Streymoynni. Síðani til Eiðis og restina av Eysturoynni. Seinni komu tær til Vágarnar. Um aldaskiftið, ár 1900, komu tær eisini til tríggar av Norðoyggjunum.

Mynd 2. Fyrstu rotturnar komu til Føroya í 1768. Tað var í Hvalba. Haðani spjaddu tær seg til hinar stóru oyggjarnar. Um hetta mundið gjørdi Jens Christian Svabo sína kendu Føroyaferð, sum hann seinni skrivar um í bókini „Indberetninger fra en Reise i Færø 1781 og 1782“. Í hesum stórverki greiðir hann frá ymiskum, sum hann hevur savnað saman um Føroyar og føroysk viðurskiifti. Á blaðsíðu 54 til 59 er ein partur um „Om firefødde dyr“. Her greiðir Svabo millum annað frá, nær brúna rottan er komin til tær ymisku bygdinar í Føroyum. Takkað verið Svabo vita vit tí neyvt, hvussu rottan hevur spjatt seg kring landið, og nær rottan kom til tær ymisku føroysku bygdinar. Hesar upplýsingar eru millum annað grundarlagið undir spjadingarmynstrinum av rottu í Føroyum, sum er víst á kortinum (Mynd 1).

har byrgingin í dag er um Hvannasund. Frá hvalastøðini fór rottan yvir um sunðið og kom til Viðareiðis einaferð millum 1904 og 1910. Nú var rottan sostatt komin til seks av teimum 18 oyggjunum í Føroyum.

Síðani gingu tað eini 15 ár, til brúna rottan kom í Kunoyinna. Tað var í 1914. Tað sigst, at fólk hava slept rottuni í Kunoyinna við vilja. Eg havi fingið hesa søguna fortalda frá fimm ymiskum fólki, sum øll hava tilknýti til Kunoyinna, men øll ynskja tey tó at vera ónevnd.

Søgan sigur, at tað var ein maður, NN, sum ætlaði at byggja sær hús í Haraldssundi. Men haraldssundsmenn vildu ikki hava hann til bygdina og noktaðu honum tí grundstykki. NN var sera

misnøgður við hesa avgerð og skuldi tí í hevnisøku siga: „Tit skulu fáa verri gest enn meg.“ Tað var rottuna, sum hann sipaði til. Stutt eftir hetta var rottan at síggja í Kunoyinni, tí at NN skuldi hava slept einum pari út í oynna.

Tó at eingin av teimum fimm fólkunum, sum eg havi tosað við, vilja vera navngivin sum kelda til hesa søguna, so er søgan tó umtalað í bókini „The Atlantic Islands – A Study of the Faroe Life and Scene“, sum bretska hermaðurin Kenneth Williamson skrivaði um Føroyar eftir kríggið. Kenneth Williamson var giftur føroyskari kvinnu, Esther Louise Rein úr Havn, sum hann átti dótturina Hervør og sonin Robin saman við. Bókin kom út í 1948.

**Væleydnað
gagnverk.**

Millum tær oyggjarnar í landi okkara, sum eru fongdar við rottur, hevur Kunoy verið ein.

So miklan ampa sum fólk hevur av hesum djórum, so nógur trupulleiki sum stendur av teimum, so nógvan skaða tey gera, og tey virðir tey oyða — — so fóru menn at huga um tað kundi verða gjørligt her at ráða bót við fyrst at royna í eini av teim minnu oyggjunum. Eydnaðist hetta, so kundi kannaka seinni verða farið víðari. Royndin varð so gjørd við Kunoy.

Dávur, apotekarin, sum hin keni og vælhugaði maðurin hann er, tá tað krevst at fara til verka, fekk eitrið til vega, meðan Landsstýrið skoyttu upp í koetnaðin av keypinum.

Hann fór so norð at skipa fyrri, og við honum fór Sjúrdur Patursson.

So varð farið at leggja út um alla oynna, við hus bæði í Haraldssundi og Konoyarbygd um bóin, um hagan og ikki at tala um lundauroarnar, har heau djórini ikki hevdu minst veldi.

Og alt fólkio í oynni tok undir við hverjari hond. Og tá gekk tað, sum tað áltíð gongur, ta gott samanhald er.

Ursliðið varð sum Steffan Kunoy her greiður mær frá:

»Bæði vit og Haraldssundamenn fóru til hetta arbeiði við tí vón at sleppa av við rottur, og eg skal siga, at vónin er ikki svikin, tí síðan rottueitrið varð lagt út fyrstu ferð fyrri jóla hava rottur ongan skaða gjørt, og nú innheystað er í ár, hevur ikki rotta sæst í nakrari veltu, men sjálvandi kann eg ikki taka fyrri at púra eingin rotta er eftir, men tað er í hvussu er eingin skaði av teimum. Nú vit hava gingið á fjalli, funnu vit ein deyðseyð, men eingin rotta hevði sett á hann Vit lögdu eisini eitur har sum lundin eigur og vóna at har er eisini gott urslið.«

Soleiðis endar Steffan Kunoy frágreiðing sína. S. P.

Mynd 4. 8. november 1952 hevur Norðlýsið forvitnisliga grein, har greitt verður frá átakinum at týna rottuna í Kunoy.

Mynd 3. Hvalastøðin við Kópagarðar norðan fyrri bygdina Norðdepil, har norðmenn høvdu hvalastøð um aldar-skiftið. Frá hesi hvalastøðini spjaddu rottur seg runt á Borðoyggi og Viðoyggi. Seinni kom hon eisini til Kunoy.

Týningartiltak móti rottuni í Kunoy í 1952

Eins og aðrastaðni í Føroyum, har rottan kom, gjørdi hon eisini stóran skaða í Kunoy, og tí vildu kunoyingar sleppa av aftur við rottuna.

Í november mánaði í 1952 varð skipað fyrri einum stórum týningartiltaki í Kunoy fyrri at sleppa av aftur við rottuna. Tað var apotekarin, Dávur Magnussen í Havn, sum skipaði fyrri tiltakinum. Tað var hann, sum fekk eitrið til vega, og Landsstýrið stuðlaði tiltakinum fíggarliga. At hjálpa sær hevði Dávur Sjúrd Patursson úr Kirkjubø.

Við stuttum millumbilum varð eitur lagt um alla oynna; í bø og haga og í lundauroðum, bæði í Haraldssundi og Konoyarbygd. Bygdafólkini tók væl undir við hesum tiltakinum og lögdu giftina út.

Ein kunoyingur, føddur í 1940-árunum, greiðir soleiðis frá: „Í 1952 var skipað fyrri einum tiltaki at týna rottuna í Kunoy. Tveir menn, Mús

(Jóannes Rasmussen) og ein maður úr Kirkjubø, skipaðu fyrri. Menn samlaðust í einum neysti í bygdini at baka breyð, har rottugift varð koyrd í breyðið. Næsta dag fóru menn um alla oydna at leggja hesi breyðini út,“ greiðir hesin maðurin frá.

„Her komi eg við langari nos, hvat skal eg hava í mínari pøs“

Hesin sami maðurin segði mær, at ein táttur varð yrktur um hetta tiltakið. Tað er tíanverri ikki eydnast mær at at fáa fatur í hesum tátti, men maðurin, sum fortaldi mær søguna, mintist eitt av ørindunum, sum er soljóðandi:

Hesin „eg-persónurin“, sum sipað verður til í táttinum, er ein langur klænur kunoyingur.

Í samrøðu við Norðlýsið 8. november 1952 greiðir kunoyingur Steffan Kunoy soleiðis frá hesum tiltakinum: „Bæði vit og Haraldssundmenn fóru til hetta arbeiði við tí vón at sleppa av við rottur, og eg skal siga, at vónin er ikki svikin, tí síðan rottueitrið varð lagt út fyrstu ferð fyrri jóla, hava rottur ongan skaða gjørt, og nú innheystað er í ár, hevur ikki rotta sæst í nakrari veltu, men sjálvandi kann eg ikki taka fyrri, at púra eingin rotta er eftir, men tað er í hvussu so er eingin skaði av teimum. Nú vit hava gingið á fjalli, funnu vit ein deyðseyð, men eingin rotta hevði sett á hann. Vit lögdu eisini eitur har, sum lundin eigur, og vóna, at har er eisini gott urslið“, endar Steffan Kunoy frásøgnina við blaðið.

Týningin miseydnaðist

Rotta nærast sera skjótt. Hon gerst longu kynsbúgvin eftir trimum mánaðum. Hon gongur kvíðin í 22 dagar og leggur so 6-12 ungar, sum hvør vigar eini 5 g. Rottan leggur 3- 5 ferðir um árið. Soleiðis

Heimildir:

Kyrjarhegg, M. (2014). Stóri týnarin: Rottan. Síða 210-212 í bókini "Jústa-ættin - og aðrar Viðareiðissøgur". Ritstjórnar: Liggjas í Bø. Magnussen, E., Jensen, J. K. (2016). Nýggja rottukanningin - Sjáldsamar loppar á føroyskum rottum. Frøði nr. 1, p. 30-33.

Skarði, S. (1956) Føroyski leypurin. Fróðskaparrit 5:108-152.

Svabo, J.C. (1959). Om firfødde dyr. Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782. København. Selskabet til Udgivelse af Færøske Kildeskrifter og Studier, 1959, p. 54-59.

Williamson, K. (1948) The Atlantic Islands - A Study of the Faroe Life and Scene. Routledge & K. Paul, 385 síður.